

Christoph Stebler: Die drei Dimensionen der Bestattungspredigt, Theologie, Biografie und Trauergemeinde, Theologischer Verlag Zürich , 2006, strán 320

Mgr. Jozef Benka, PhD

V ostatnej dobe sa v prakticko-teologickej oblasti začína objavovať stále viac štúdií i monografií v súvislosti s kazuáliami. Hovorí sa dokonca o kazuálizácii kresťanstva, či o cirkvi od prípadu k prípadu. Do tohto radu publikácií sa dá zaradiť aj kniha Christopa Steblera Tri dimenzie pohrebnej kázne, teológia, biografica a smútočné zhromaždenie (zbor).

V názve Steblerovej knihy je zároveň ukrytý aj autorov homiletický program. Teológia, život zosnulého a smútočné zhromaždenie (zbor) tvoria tri dimenzie, podľa ktorých autor odporúča analyzovať pohrebné kázne a podľa tohto modelu ich vypracovať. Spojenie týchto troch dimenzií vykonáva kázuca osoba vďaka svojej teologickej, komunikatívnej a rétorickej kompetencii.

Ako autor k tomuto modelu došiel? Analýzou mnohých pohrebných kázni i štúdiom teologickej literatúry o pohrebných kázňach viacerých autorov. Nedá sa ho preto považovať za niečo zásadne nového, lebo u mnohých autorov je svojím spôsobom v ich uvažovaní i praktizovaní už prítomný, nové je len jeho sformulovanie do homiletického modelu.

Kniha pozostáva zo štyroch častí. Prvá časť sa venuje zásadným a terminologickým otázkam. V druhej časti približuje všetky tri vyššie spomenuté dimenzie, ich vzájomné spojenie v pohrebnej kázni, kázucu osobu a rétorické stvárnenie pohrebnej kázne. Tretia časť je venovaná vypracovanej analýze troch pohrebných kázni podľa tohto modelu s priloženými konkrétnymi otázkami, podľa ktorých sa pri svojich analýzach autor riadil. V štvrtej časti sú zhrnuté výsledky a naznačené perspektívy do budúcnosti.

V prvej časti autor jasne zdôrazňuje, že tu ide o pohrebnú kázeň čerpajúcu z bohoslužobného prejavu života a poslania cirkevného zboru a nie iba o nejaký príhovor v súkromnej záležitosti rodiny či farára ako priateľa rodiny. Tým sa pohrebná kázeň jasne profiluje aj voči necirkevným smútočným rozlúčkovým rečiam. Pohrebná kázeň je časťou širšieho pohrebného rituálu, ktorý svojimi prvkami je určitou pomocou pre pozostalých zvládať túto krízovú situáciu. Rituál so svojím stabilizujúcim efektom sa však môže dostať do napätia so zvesťou evanjelia, s jeho pretvárajúcou mocou. Podobne sa vytvára napätie medzi kázusom a kerygmou, či slovníkom tejto štúdie povedané, medzi teologickou dimenziou a biografickou dimenziou. Môže tu dôjsť ku skráteniu evanjelia a vyzdvihnutiu osoby zosnulého na úkor zvesti alebo len k všeobecnej zvesti bez prihliadnutia na osobu zosnulého. Treťou konštitutívnou dimenziou pohrebnej kázne je zborová dimenzia, dimenzia smútočného zhromaždenia. Bez prítomnosti poslucháčov kázeň nemôže odznieť. Rozhodujúce je však to, ako tieto tri dimenzie spojí do jedného celku kazateľ, ako sa mu podarí nanovo a situácii primerane zvestovať evanjelium. Stebler hovorí, že „všetky tri dimenzie sú podstatné pre cieľ pohrebnej kázne, ktorý spočíva v tom, aby sa kresťanská zvesť, životná situácia smútočného zhromaždenia a život zosnulej osoby vzájomne tak osvetľovali, že smútočné zhromaždenie nájde útechu a posilní sa jeho viera.“ (str. 268)

Druhá časť je venovaná charakteristike jednotlivých dimenzií a ich vzájomnému spojeniu kazateľom.

V teologickej dimenzii ide o to, čo je špecifické pre kresťanskú kázeň, ide o Boha, o ktorom svedčí Písmo sväté a ktorý sa zjavil v Ježišovi Kristovi. Kázeň je hovorená do situácie vyrovnávania sa so smrťou, ktorá sa dotýka všetkých. Kresťanská viera vo vzkriesenie z mŕtvych ponúka nádej, ktorá človeka prenáša ponad smrť. Základom pre uplatnenie sa teologickej dimenzie je biblický text, ktorý je vysvetľovaný v trojičnom zmysle a v zmysle učenia cirkvi. Kazateľom volený text má však byť zmysluplne volený vzhľadom na pozostalých alebo život zosnulého.

Uplatnenie sa biografickej dimenzie je aj teologicky dôležité, no zároveň pre kazateľa náročné a zložité. Materiál pre tento rozmer získava kazateľ v rozhovore s pozostalými a tam je veľmi dôležité vedieť sa správne pýtať, aby sme získali čo najobjektívnejší pohľad na zosnulého a zároveň to, čo bolo pre jeho život typické, aby sme sa potom v kázni vyhli všeobecným stereotypom a klišé.

Čo sa týka tretej dimenzie, pre evanjelickú pohrebnú kázeň je typické, že v centre nestojí zosnulá osoba, ale zbor, zhromaždenie, ktoré sa lúči so zosnulým a prijíma pri tejto príležitosti útechu z evanjelia. Nie je jednoduché nájsť pre túto dimenziu podľa autora jednoznačný termín, on sa však rozhodol pre termín zbor, zhromaždenie, lebo tento termín podľa neho najlepšie vystihuje, že tu ide o bohoslužobnú udalosť. Zvesťou evanjelia sa z príležitosti pochovávania člena zboru stáva prítomné zhromaždenie punktuálne „zborom“. Stebler považuje v podstate za správne prihovárať sa pohrebnému zhromaždeniu ako kresťanskému zboru, čo sa dokumentuje aj oslovením a aj rovnakou situáciou ľudí pred údelom smrti. Avšak nesmie sa zabúdať na to, že smútočné zhromaždenie sa skladá z rozličných ľudí, od ľudí najbližších pozostalému po najvzdialenejších a od ľudí patriacich k jadrú cirkevného zboru po ľudí inak zmýšľajúcich.

Pri spájaní jednotlivých dimenzií vznikajú možnosti, ktoré je potrebné zohľadňovať. Pri spájaní teologickej a biografickej dimenzie sa konfrontáciou biblického textu a života zosnulého otvárajú jednak nové rozmery biblického textu a jednak sa uplynulý život spracováva z teologického pohľadu. Pri spájaní biografickej a zborovej dimenzie sa predstavuje vzťah, ktorý bol medzi zosnulým a zborom (od najbližších po ďalších spomedzi smútočného zhromaždenia). V analyzovaných kázňach sa často objavujú formulácie, že zosnulý bol vzorom pre zhromaždených. To je na jednej strane potešujúce a povzbudzujúce do budúcnosti, na druhej strane to môže byť aj háklivou vecou, lebo tak vzniká jednostranný obraz zosnulého a s takouto predstavou sa asociuje aj iná, totiž ako by zosnulý aj v Božích očiach mal byť „vzorný“. Najprirodzenejším spojením je spojenie teologickej a zborovej dimenzie, lebo tu ide o vzájomnú odkázanosť zvesti evanjelia na poslucháčov a poslucháčov na zvesť evanjelia. K spájaniu všetkých troch dimenzií dochádza tam, kde sa situácia smútočného zhromaždenia reflektuje pred Bohom z podnetu aktuálneho smrtného prípadu. Často sa to objavuje v závere pohrebnej kázne, kde sa slová rozlúčky vyjadrujú vo forme vďaky, prosby alebo porúčania zosnulého do Božích milostivých rúk.

Stebler úlohu kázucej osoby a rétorického stvárnenia pohrebnej kázne preberá zvlášť pod názvom Dopĺňujúce prístupy k trom dimenziám, čo mu niektorí kritici vyčítajú ako určitú nekonzistentnosť v jeho modeli o troch dimenziách pohrebnej kázne. V bežnej kázni je totiž kazateľ súčasťou homiletického trojuholníka (text, poslucháč, kazateľ). Tu Stebler veľký dôraz dáva na rozhovor s pozostalými, kde sa má prejaviť kazateľova komunikatívna a pastorálna prudencia a pri vypracovaní pohrebnej kázne predovšetkým jeho teologická kompetencia. Dôležitá je podľa Steblera aj jeho schopnosť a ochota k sebareflexii a vnímanie spätnej väzby.

Z rétorického hľadiska si Stebler všima úvod, záver ako i rétorické prostriedky pri spájaní jednotlivých dimenzií. Pre úvod je skôr typická pestrosť, možnosť začať ktoroukoľvek dimenziou alebo spojením dvoch alebo troch dimenzií. Pri záveroch dominujú snahy ešte raz spojiť všetky tri dimenzie. Pre spájanie dimenzií sa používajú často paralely, zvlášť medzi teologickou a biografickou dimenziou, no nie všetky sú vydarené. Obrazná reč sa používa často tam, kde sa hovorí o živote, umieraní, údele po smrti. Treba ju však používať uvážene kvôli jej sugestívnosti. Často sú vytvárané aj slovné spojenia, ktoré plnia úlohu určitých mostíkov pri spájaní dvoch alebo troch dimenzií.

V štvrtej časti autor ešte navrhuje tento model rozšíriť aj na krst, konfirmáciu a sobáš, zasadzuje tento svoj homiletický model do rámca dnešnej spoločenskej situácie západnej

spoločnosti, predkladá svoje návrhy ohľadom praktizovania kazuálií pre cirkev a farárov do budúcnosti.

V ohlasoch, ktoré táto publikácia vyvolala, si možno všimnúť vyzdvihnutie tohto modelu z hľadiska priblíženia jasného obrazu „vydarenej“ pohrebnej kázne, kde je zapracovaný život zosnulého a zvesť evanjelia je zvestovaná do situácie smútočného zhromaždenia (Albrecht Grözinger) a na druhej strane kritiku, že autor pri svojej analýze kázne mohol viac využiť poznatky, ktoré sú dnes k dispozícii z hermeneutiky biblického textu. (Thomas Klie). Napriek tomu ju možno celkovo považovať za veľmi podnetnú publikáciu pre analýzu i prípravu pohrebných kázni dnes.

Jozef Benka